

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

SPRÁVA

o opatreniach zameraných na podporu menej úspešných žiakov vo vzdelávaní v strednej odbornej škole

V rámci komplexných inšpekcií vykonaných v 16 SOŠ (všetky boli s vyučovacím jazykom slovenským, z nich 13 bolo štátnych a 3 súkromné) sa sledovali aj počty menej úspešných žiakov, príčiny ich neúspechu a opatrenia zamerané na ich podporu zo strany škôl.

Za menej úspešného žiaka vo vzdelávaní bol pri inšpekciách považovaný žiak, ktorého vzdelávacie výsledky nevytvárali predpoklad na úspešné zvládnutie obsahu vzdelávania, resp. nedosahoval učebné výsledky primerané svojim osobnostným, najmä schopnostným predpokladom.

Školy vypracovali vnútorné systémy kontroly a hodnotenia žiakov, nedostatkom však bolo ich vyhotovenie bez dôrazu na analýzu výchovno-vzdelávacích výsledkov žiakov a bez zacielenia na sledovanie a podporu menej úspešných žiakov. Výnimočne mali subjekty¹ vytvorené zjednocujúce kritériá na hodnotenie vo vzťahu ku konkrétnym predmetom alebo skupine predmetov (*ako významného nástroja pri vytváraní predpokladov pre objektivizáciu výchovno-vzdelávacích výsledkov*), vlastný vnútorný systém kontroly s určením vlastných foriem, postupov, kritérií a hodnotenia žiakov mali vypracované 4 (25 %) školy.

K negatívnym zisteniam patrila ojedinelá participácia predmetových komisií na hlbšej analýze výchovno-vzdelávacích výsledkov žiakov a následne na stanovení konkrétnych efektívnych nástrojov na eliminovanie školského neúspechu jednotlivcov v školách.

V prípade mimoriadneho zhoršenia výchovno-vzdelávacích výsledkov boli zákonní zástupcovia žiakov informovaní v 15 školách (93,75 %) bezodkladne písomnou formou a prípadne boli vyzvaní tiež k osobnému pohovoru. V niektorých SOŠ sa prínosom javilo aj používanie internetovej žiackej knižky.

Menej úspešní žiaci 1. ročníka a opatrenia na podporu ich úspešnosti vo vzdelávaní

Pri výkone inšpekčnej činnosti sa zistilo, že v 16 kontrolovaných školách bolo v 1. ročníku v školskom roku 2015/2016 spolu 71 menej úspešných žiakov, čo tvorilo 8,45 % z celkového počtu prijatých žiakov do prvého ročníka v SOŠ (*tabuľka č. 1*). Z pohľadu študijných odborov (ďalej ŠO) bola situácia nasledovná: 21 (2,95 %) žiakov bolo menej úspešných z 1 predmetu, 6 (0,84 %) z 2 predmetov a 20 (2,81 %) z viac ako 2 predmetov. V učebných odboroch (ďalej UO) neprospievalo 7 (5,43 %) žiakov z 1 predmetu, rovnaký počet z 2 predmetov, 10 (7,75 %) žiakov z viac ako 2 predmetov.

Školský neúspech žiakov možno doložiť aj údajmi o komisionálnych skúškach. Povolené boli spolu 49 žiakov, 32 z nich bolo v ŠO a 17 v UO. Úspešne skúšku vykonalo 24 žiakov ŠO a 7 žiakov UO, pričom z celkového počtu všetkých žiakov 3 boli neúspešní a 16 sa jej nezúčastnili – ukončili štúdium v danej škole spolu so 6 žiakmi, ktorým komisionálna skúška povolená nebola. Prvý ročník opakovalo 16 žiakov (*a následne 3 dobrovoľne ukončili štúdium v priebehu školského roka z dôvodu ich opakujúceho sa školského neúspechu*).

Školský neúspech bol ovplyvňovaný komplexom externých a interných faktorov. Externé faktory tvorilo rodinné prostredie a škola, interné faktory súviseli s osobnosťou žiaka. Žiaci prvých ročníkov boli menej úspešní najmä vo všeobecno-vzdelávacích predmetoch² (*ojedinele v odborných predmetoch*³) a najčastejšími príčinami neprospievania boli

¹ Stredná odborná škola, Bystrická 4, Žarnovica; Obchodná akadémia, Lúčna 4, Lučenec

² slovenský jazyk a literatúra, cudzie jazyky

³ odborné ekonomické predmety - Spojená škola, org. zložka Obchodná akadémia, Jarmočná 1, Modrý Kameň

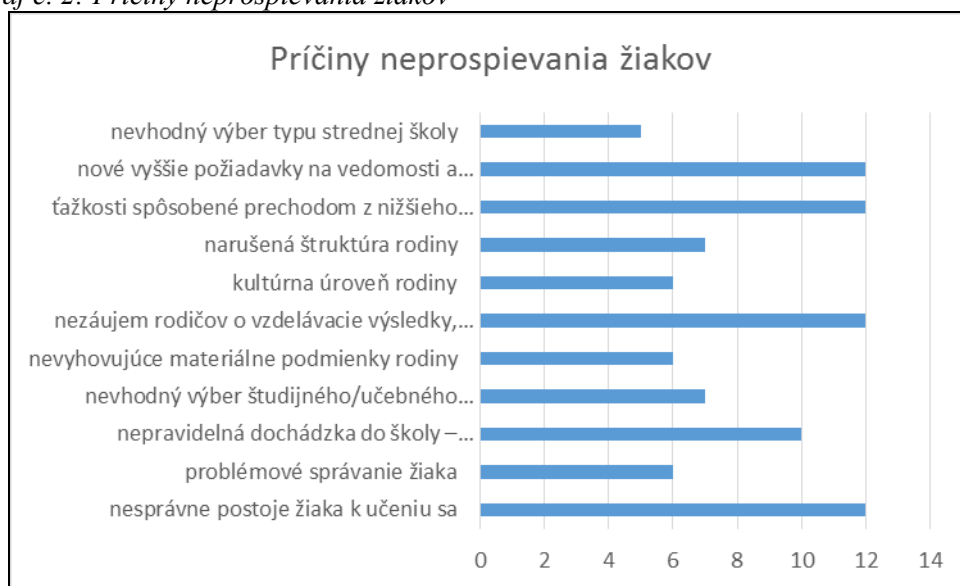
nedostatočne osvojené základné vedomosti z daných predmetov zo základnej školy, ale aj aktuálne nepravidelná dochádzka do školy a nízka motivácia k učeniu sa.

Tabuľka č. 1: Menej úspešní žiaci 1. ročníkov

Kraje	Počet žiakov 1. ročníka	Z nich počet menej úspešných žiakov
Bratislavský	36	3
Trnavský	37	10
Nitriansky	20	2
Trenčiansky	195	9
Žilinský	137	8
Banskobystrický	261	36
Košický	16	1
Prešovský	138	2
Spolu	840	71

Z rozhovorov s vedúcimi pedagogickými zamestnancami vyplynulo, že za najčastejšie príčiny neúspechu vo vzdelávaní považovali – prijímanie žiakov so slabšími študijnými výsledkami zo základnej školy (s čím zároveň súvisela náročnosť študijných/učebných odborov vo vzťahu k ich študijným predpokladom), nesprávne postoje jednotlivcov k učeniu sa (vyvolané prevažne málo podnetným domácim prostredím, ľahostajným prístupom ich zákonných zástupcov k vzdelávacím výsledkom a neochotou spolupracovať so školou), nevhodne zvolený odbor (čo časom zapríčinilo nezáujem o vyučovanie a o činnosti realizované na praktickom vyučovaní) alebo nepravidelná dochádzka žiakov do školy (graf č. 2). Z uvedeného vyplýva, že riaditelia škôl za príčiny školského neúspechu žiakov považovali najčastejšie externé faktory, ktoré súviseli najmä so sociálnym prostredím, prechodom z nižšieho stupňa vzdelávania na vyšší, alebo nesprávnym postojom žiaka voči škole.

Graf č. 2: Príčiny neprospievania žiakov

Interné faktory riaditeľmi škôl neboli často pomenované, pričom práve v tejto oblasti mohli školy významnejšie ovplyvniť osobnosť žiaka. Priamy vplyv na zníženie záujmu žiakov o učenie a ich motiváciu súvisel s nedostatočným využívaním aktivizujúcich metód

vyučovania, náročnejšími požiadavkami na vedomosti a zručnosti žiakov, či spôsobom sprístupňovania učiva. Problematickým prvkom sa v tomto javila hospitačná činnosť zo strany vedúcich pedagogických zamestnancov. Dôsledná hospitačná činnosť spojená s analýzou a prijatými opatreniami by včas dokázali identifikovať problémy spojené s neúspechom žiakov. V niektorých prípadoch sa školy zameriavali už len na riešenie vzniknutých vzdelávacích problémov ako na ich prevenciu.

Príčiny vzdelávacích neúspechov jednotlivcov školy analyzovali najmä na zasadnutiach pedagogických rád, počas individuálnych pohovorov triednych učiteľov so žiakmi a pri spolupráci s výchovnými poradcami i so zákonnými zástupcami žiakov. Väčšina SOŠ (87,5 %) považovala takéto opatrenia za postačujúce. Ostatné subjekty (12,5 %) uviedli, že by bolo potrebné z ich strany vyvinúť väčšiu aktivitu spojenú s použitím efektívnejších systémových prostriedkov na podporu menej úspešných žiakov. Pozitívne skutočnosti boli zistené v škole ⁴, kde sa na analýze príčin neúspechu žiakov podieľal aj školský psychológ. Subjekt permanentne spolupracoval s odbornými zamestnancami poradenských zariadení, sústavne bola monitorovaná adaptácia žiakov prvých ročníkov na nové prostredie a klíma v triednom kolektíve. V prípade podozrenia na vývinové poruchy učenia sa žiaka boli zákonným zástupcom poskytnuté informácie o možnostiach psychologického vyšetrenia a informovaní boli aj o možných ďalších postupoch. Tieto opatrenia sa javili účinnými.

Nízku efektivitu zvolených opatrení na eliminovanie vzdelávacích neúspechov jednotlivých žiakov zdôvodňovali školy komplexom rôznych dôvodov – od nezájmu zákonných zástupcov o výsledky žiakov až po sebareflexiu zo strany škôl, ktoré považovali použité riešenia za nedostatočné.

Menej úspešní žiaci vo vyšších ročníkoch a opatrenia na podporu ich úspešnosti vo vzdelávaní

Z celkového počtu 2 231 žiakov ŠO a UO vyšších ročníkov patrilo k menej úspešným vo vzdelávaní 171 (7,67 %), pričom 148 bolo v ŠO a 23 v UO. Až 22 žiakov v ŠO bolo menej úspešných aj v niektorom z nižších ročníkov, v UO boli takíto žiaci 2. Z 1 predmetu menej úspešných bolo 68 (39,77 %), z 2 predmetov 45 (26,32 %) a z viac ako 2 predmetov 58 (33,92 %) žiakov.

K príčinám neúspechu jednotlivcov vo vyšších ročníkoch patrila najmä strata ich záujmu o vybraný odbor a tiež nezvládanie zvýšených učebných nárokov na vyučovaní, ktoré si vyžadovali o. i. osobitný prístup k štúdiu spojený aj s pravidelnou domácou prípravou. V rámci opatrení na podporu menej úspešných žiakov sa v subjektoch realizovali rozhovory vyučujúcich so žiakmi a s ich zákonnými zástupcami, výchovnými poradcami. Ich cieľom bolo predovšetkým navrhnuť žiakom doučovanie, čo však využila len malá časť menej úspešných žiakov. K negatívnym skutočnostiam prináležalo zistenie, že v kontrolovanej škole ⁵ opätovne prijímali neprospievajúcich žiakov na štúdium, pričom takýmto konaním sa subjekt zameril na zabezpečenie potrebnej kvantity žiakov (*na zachovanie svojej existencie*) a samotnú podstatu neúspechu žiakov nijakým spôsobom neriešil. Zistenia z komplexnej inšpekcie v inej SOŠ ⁶ preukázali, že dôvodom menšej úspešnosti žiakov bola aj nízka úroveň riadenia školy a celková nevyhovujúca úroveň vyučovania. Za ďalší nedostatok zo strany škôl možno považovať aj skutočnosť, že z celkového počtu subjektov, v ktorých sa zisťoval stav opatrení na podporu menej úspešných žiakov, len v jednom ⁷ absolvovala výchovná poradkyňa vzdelávanie v oblasti systematickej prevencie školského neúspechu žiakov.

⁴ Spojená škola, org. zložka Obchodná akadémia, Jarmočná 1, Modrý Kameň

⁵ Stredná odborná škola, Ul. Mieru 23, Kalná nad Hronom

⁶ Stredná odborná škola poľnohospodárstva a služieb na vidieku, Zavorská 9, Trnava

⁷ Stredná odborná škola, Pod Bánošom 80, Banská Bystrica

Napriek deklarovaniu niektorých škôl (87,5 %), že prijaté opatrenia na podporu menej úspešných žiakov boli dostatočné, školská inšpekcia na základe zistení konštatovala ich nízku efektivitu. Potvrzovali to tiež údaje o počte žiakov, ktorí ukončili štúdium v nižších ročníkoch z dôvodu neúspešného vykonania komisionálnej skúšky, prípadne neúčasti na skúške a údaje o počte žiakov, ktorí vykonali neúspešne maturitnú skúšku. Komisionálne skúšky boli povolené 119 (5,33 %) žiakom 2. – 3./resp. 4. ročníka UO a ŠO, z nich 86 ich úspešne vykonali. Komisionálne skúšky nevykonalo úspešne 12 žiakov a spolu s 9, ktorí sa nezúčastnili komisionálnych skúšok, ukončili štúdium; 18 žiakom neboli skúšky povolené, a preto štúdium opustili. Na maturitnej skúške nebolo úspešných 19 žiakov, pričom 2 z nich boli považovaní za menej úspešných aj v nižších ročníkoch. V UO nevykonali úspešne záverečnú skúšku 4 žiaci, pričom 2 boli považovaní za menej úspešných v nižších ročníkoch.

Opatrenia školy na podporu rovného prístupu k vzdelávaniu

Kontrolovaných 7 (43,75 %) SOŠ navštevovalo spolu 90 žiakov z marginalizovaných rómskych komunít (MRK), pričom menej úspešných bolo 21 (23,33 %). Podľa vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov boli príčinou negatívnych študijných výsledkov žiakov z MRK najmä problémy spojené s nepravidelnou dochádzkou do školy, ale aj s nezaujmom zákonných zástupcov o ich výchovno-vzdelávacie výsledky. Ako pozitívum možno hodnotiť aktivity školy⁸, ktorej pedagogickí zamestnanci v snahe odstrániť neúspešnosť týchto žiakov a začleniť ich do komunity triedy vytvárali počas výučby prostredie zohľadňujúce špecifiká každého jednotlivca, podporovali jeho jedinečnosť, seberealizáciu, systematicky eliminovali prejavy intolerantného správania sa na vyučovaní, realizovali doučovanie. Negatívnym zistením sa javilo, že niektorí pedagogickí zamestnanci neboli dostatočne pripravení zvládať individuálne vzdelávacie potreby jednotlivcov vo vyučovacom procese.

V školách sa vzdelávalo celkom 174 zdravotne znevýhodnených žiakov (*podmienky pre vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami boli v školských vzdelávacích programoch uvedené*), 9 z nich dosahovalo nedostatočné vzdelávacie výsledky (*tabuľka č. 3*). Subjekty deklarovali individuálny prístup k nim, ale školskí inšpektori počas hospitovaných hodín zistili častú absenciu primeraného zohľadňovania individuálnych potrieb jednotlivcov, čo neraz vyplynulo aj z nízkej odbornej pripravenosti niektorých pedagogických zamestnancov pracovať s takými žiakmi a vhodným spôsobom im napomáhať v edukácii.

Rozhovory s vedúcimi pedagogickými zamestnancami škôl potvrdili, že subjekty sa snažili zabezpečiť rovný prístup všetkých žiakov k vzdelávaniu. V prípade, že zdravotný stav alebo iné okolnosti nedovoľovali žiakovi pravidelne navštevovať školu, SOŠ vypracovala pre žiaka individuálny výchovno-vzdelávací plán, zabezpečila konzultácie, prípadne (*v niektorých školách*) zdieľala učebné materiály elektronickou formou. Ojedinelé problémy, ktoré sa vyskytli v súvislosti so žiakmi so ZZ, súviseli so sociálnymi vzťahmi v triede (*vyčleňovanie žiakov so ZZ z kolektívu*).

Vzdelávanie na získanie nižšieho stredného vzdelania organizovala 1 škola, ďalšia ho pripravovala.

⁸ Stredná odborná škola, Generála Viesta č. 6, Revúca

Tabuľka č. 3: Základné údaje

počet škôl				16
počet žiakov zo SZP				0
z nich počet menej úspešných žiakov				0
počet žiakov z MRK				90
z nich počet menej úspešných žiakov				21
počet žiakov so ZZ				174
z nich počet menej úspešných žiakov				9
počet detí cudzincov				6
z nich počet menej úspešných žiakov				0
počet žiakov, ktorí po doplnení si zákl. vzdelania pokračujú v štúdiu v učebných/študijných odboroch				
UO	3	ŠO	5	

Závery

Opatrenia prijímané v SOŠ na podporu menej úspešných žiakov vo vzdelávaní boli kontrolované v 16 subjektoch, z nich len 4 malo vypracovaný vlastný vnútorný systém kontroly a hodnotenia žiakov. Zistenia z hospitácií na jednotlivých vyučovacích hodinách nepotvrdili vedúcimi pedagogickými zamestnancami deklarovaný stav o pripravenosti učiteľov na individuálny prístup k menej úspešným žiakom, ale skôr poukázali na potrebu ich ďalšieho vzdelávania sa v tejto oblasti, ktoré by v konečnom dôsledku mohlo byť jedným z významných faktorov pri eliminácii neúspechu žiakov vo vzdelávaní. Školám chýbala predovšetkým kauzálna analýza neúspešnosti jednotlivých žiakov a definovanie zmysluplných opatrení, ktoré by nevyústili len do štatistických konštatácií na pedagogických radách či na stretnutiach členov predmetových komisií.

V aspekte externých faktorov považovali riaditelia škôl za hlavnú príčinu neúspechu jednotlivcov v 1. ročníkoch prevažne prijímanie žiakov so slabšími študijnými výsledkami. Nemenej významnou príčinou bol, podľa nich, aj nízky záujem zákonných zástupcov o výchovno-vzdelávacie výsledky alebo zložitá rodinná, resp. sociálna situácia, v ktorej sa jednotlivci nachádzali, ale tiež nepravidelná dochádzka žiakov do školy (*neospravedlnená absencia*). Vo vyšších ročníkoch sa k uvedeným príčinám pridala ešte náročnosť odboru a s tým spojené postupné klesanie záujmu o vybraný odbor zo strany menej úspešných žiakov.

Nedostatok záujmu o vyučovanie zo strany žiakov súvisel aj s internými faktormi, ktoré boli ovplyvnené absenciou aktivizujúcich metód vyučovania, náročnejšími požiadavkami na vedomosti a zručnosti žiakov či spôsobom sprístupňovania učiva. Školám chýbala sebareflexia pri uvedení si skutočnosti, že motivácia k lepším výsledkom žiakov je úzko spätá s kvalitnejšou prácou pedagógov vo výchovno-vzdelávacom procese. Dokazuje to aj málo dôsledná hospitačná činnosť zo strany vedúcich pedagogických zamestnancov a s tým súvisiaca analýza výsledkov kontroly spolu s prijatými opatreniami na odstránenie nedostatkov. Školy sa skôr zamerali na zabezpečenie potrebného počtu žiakov kvôli zachovaniu svojej existencie ako na budovanie kvality, ktoré následne riešilo aj problém s kvantitou.

Za ďalší nedostatok možno považovať aj stav vzdelávania pedagógov v oblasti eliminácie neúspechu žiakov. Zo 16 stredných škôl sa tohto vzdelávania zúčastnila jediná škola.

Pokračujúca tendencia neúspechu žiakov vo vyšších ročníkoch poukazovala na neúčinnosť školou prijatých opatrení, ktoré výrazne prevažne pozostávali najmä z pohovorov

s dotknutými žiakmi a ich zákonnými zástupcami. Skôr ojedinele pri odstraňovaní školského neúspechu boli v SOS využívané konzultácie so školským psychológom, aktivity spojené s odbornými zamestnancami poradenských zariadení či doučovanie (*niekedy zaradené ako mimoškolská záujmová činnosť*).

Podľa vyjadrení riaditeľov sledovaných škôl na podporu rovného prístupu k vzdelávaniu sa snažili žiakom so ZZ vytvoriť vhodné podmienky najmä prostredníctvom individuálnych výchovno-vzdelávacích plánov. V niektorých školách neboli individuálne potreby žiakov rešpektované do takej miery, ako ich vo svojich vyjadreniach deklarovali vedúci pedagogickí zamestnanci, čo potvrdili zistenia z hospitácií. V súvislosti so žiakmi z MRK sa dôraz v edukácii kládol najmä na rešpektovanie ich jedinečnosti a osobitosti. Za hlavnú príčinu ich neúspechu určili riaditelia rovnako nepravidelnú dochádzku do školy a nezáujem zákonných zástupcov o výchovno-vzdelávacie výsledky svojich detí.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- vypracovať a uplatňovať systém podpory menej úspešných žiakov a jeho efektivitu vyhodnocovať
- zabezpečiť vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti riešenia výchovných a vzdelávacích problémov žiakov s cieľom eliminovať vzdelávacie neúspechy žiakov
- prijímať na štúdium žiakov so študijnými dispozíciami, ktoré vytvárajú predpoklad úspešného zvládnutia vzdelávacieho programu školy
- spolupracovať s centrami pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie pri zabezpečovaní poradenstva menej úspešným žiakom
- zamerať činnosť metodických orgánov na pravidelné a relevantné monitorovanie úrovne vzdelávacích výsledkov a edukačných problémov žiakov, na základe analýz prijímať opatrenia a ich účinnosť pravidelne vyhodnocovať